

Førleikatørvur og førleikagagn

Eitt savnað útbúgvingarverk og ein
fjølbroyttari og rúmandi arbeiðsmarknaður

 Vakstrarforum

LØGMANSSKRIVSTOVAN
Prime Minister's Office

Vit skapa vøkstur og menna
vælferðarsamfelagið burðardygt
við at samstarva og skapa
størri samanhag í einum
útbúgvingarverki, sum fevnir
framtíðar førleikatørv og búgvir
alt menniskjaliga tilfeingið til
framtíðar arbeiðsmarknaðin.
Lyklaorðini eru: *“førleikatørvur
og førleikagagn”*.

INNLEIÐANDI VIÐMERKINGAR

Vit skulu tryggja framtíðar ættarliðum líkindi fyri vøkstri og vælfærd á burðardyggum grundarlagi.

Skal vælfærdarsamfelagið, sum vit kenna tað í dag yvirliva og mennast, fer tað at krevja eina samfelagsskipan, sum búgvir og mennir eina arbeiðsmegi, ið megnar at skapa, skipa og virka í einum støðugt broytiligum umhvørvi og framhaldandi at skapa nýggjan, øðrvísi morgindag.

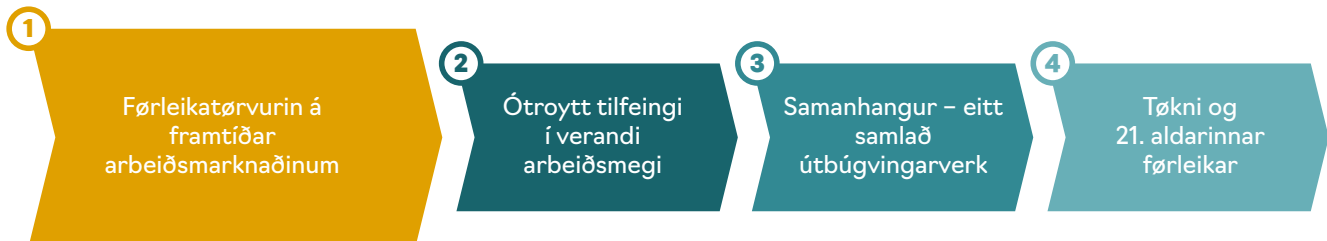
Føroyski arbeiðsmarknaðurin kennir longu avleiðingarnar av skjótt broytiligu umstøðunum, sum ávirka samfelagið figgjarliga, sosialt og mentanarliga. Avbjóðingin er at laga arbeiðsmarknað og útbúgvingarverk hóskandi til at tryggja burðardyggan vøkstur og samstundis

møta broytingunum og vaksandi tørvinum á vælfærdartænastum.

Avbjóðingin er eisini at tryggja, at vit eru virkin partur av altjóða menningini, men samstundis varðveita tað virðismikla serføroyska, sum er ein so týðandi liður í grundvøllinum, samfelagsskipanin byggir á.

FOKUSØKI

Viðgerðin er býtt í nøkur yvirskipað evni, sum eisini í sjálvum sær vísa, hvat hevur týdning at leggja dent á, um vit skulu megna at umskipa økini útbúgving og arbeiðsmarknað og laga tey til við tí fyri eyga at varðveita vøkstur og menna vælfærdarsamfelagið á burðardyggan hátt.

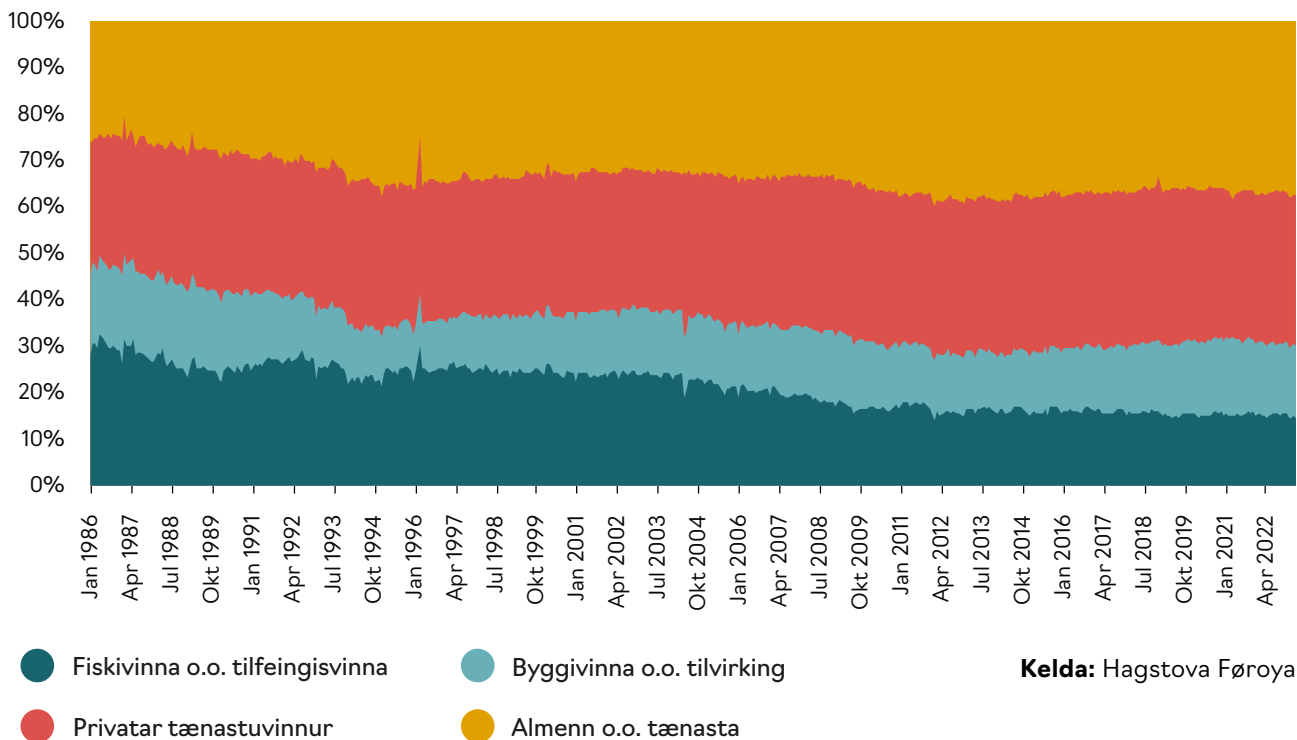
1. FØRLEIKATØRVURIN Á FRAMTÍÐAR ARBEIÐSMARKNAÐINUM

Málið er at mæta førleikatørvinum á framtíðar arbeiðsmarknaðinum og búgva føroyska samfelagið til framtíðar talgilding og 21. aldarinnar førleikakrøv.

BROYTINGAR KREVJA ÁHALDANDI MENNING OG ÚTBÚGVING

Hyggja vit at talinum á lønmóttakarum býtt á høvuðsvinnuøki yvir seinastu 37 árin, síggja vit, at talið á løntakarum í fiskivinnuni er farið úr

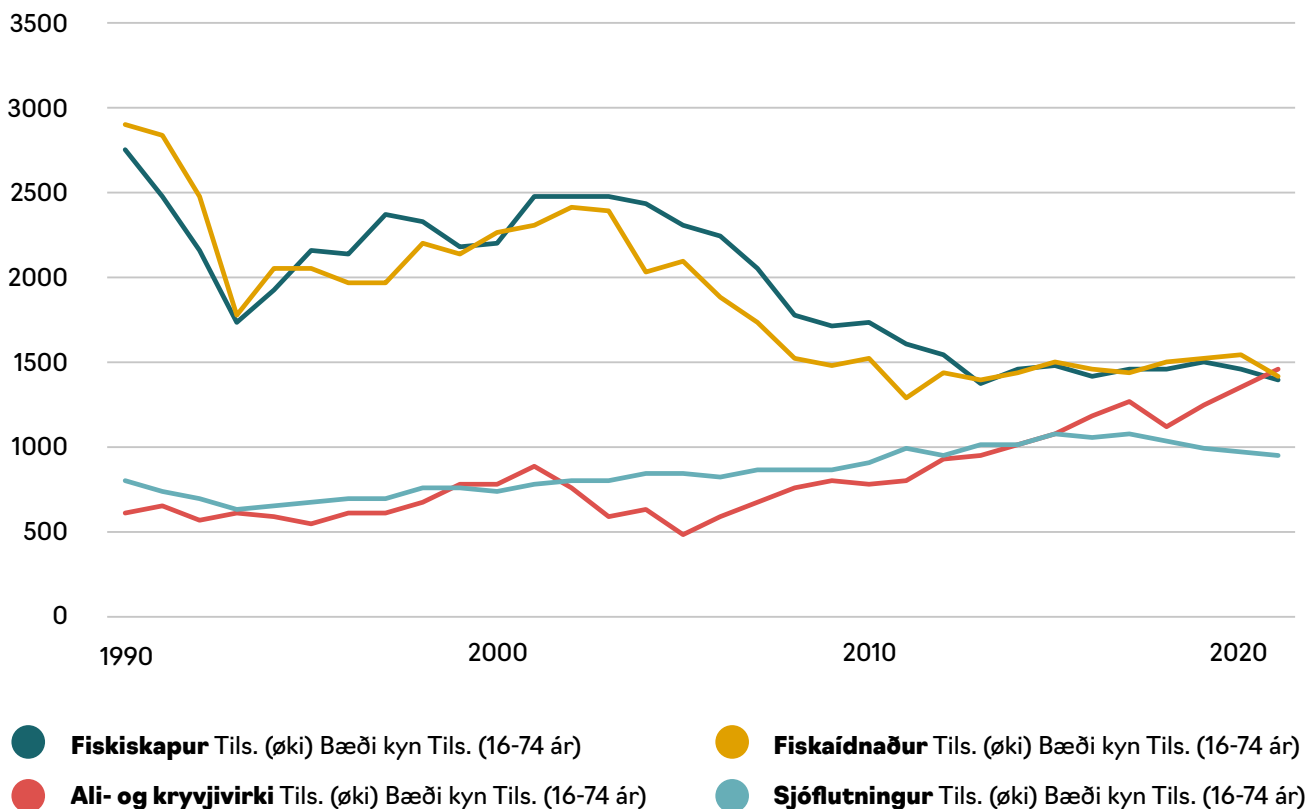
30% av samlaðu løntakarafjældini í 1985 niður í 15% í dag. Nakað fleiri starvast innan byggivinnu og tilvirking, meðan stórir vøkstur er á størvum í tænastruvinnuni, har talið av løntakarum er farið úr góðum 50% upp í góð 70%.

Vit síggja eisini, at innan ávís øki hevur menning og tillaging ført til nýggjar arbeiðsmøguleikar. Nevnast kann sum dømi sjó- og alivinnan. Vit hava ment okkum frá í størstan mun at virka innan fiskivinnu til at hava fingið fleiri móguleikar við einum vaksandi handilsflota og virksesemi hjá fyrirtøkum, sum eru knýttar at sjónum.

Alivinnan er eisini vaksin nógv. Samstundis er eisini ein vitanarmenning og tøknilig menning farin fram.

LØNTAKARAR

Kelda: Hagstova Føroya

Tað sama ger seg galdandi við skiftinum frá oljuvinnu til varandi orku. Feløg og stovnar, sum áður arbeiddu innan oljuvinnu einans, hava í dag í stóran mun flutt seg til at arbeiða við orku í breiðum høpi.

Hetta er samstundis ein broyting av krøvum til arbeiðsmegina um fleiri, fjøltáttaðar og meira vitanarbornar førleikar. Tað setir krøv um nýggjar útbúgvingar á ymiskum fakligum førleikastigum, sum føroyska útbúgvingarverkið má vera ført fyri at veita.

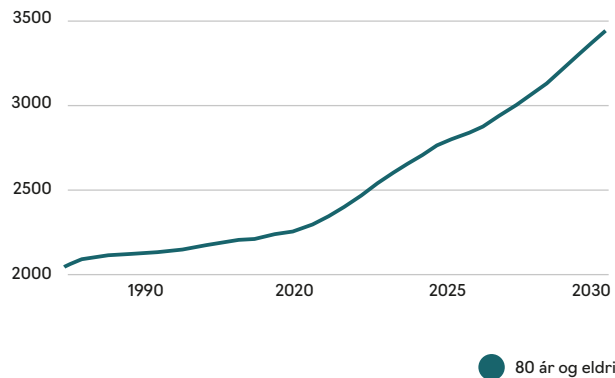
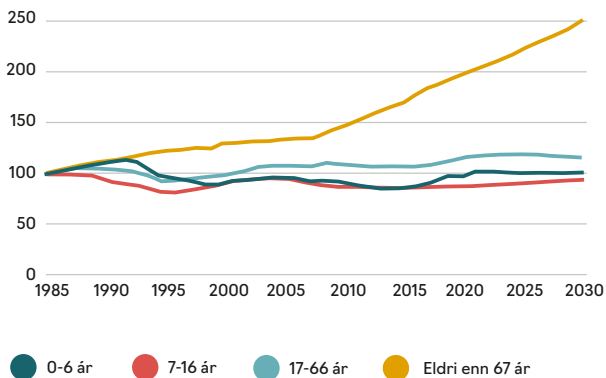
Handverks- og ferðavinnan hava eisini víst á, at neyðugt er at dagføra og víðka um útboðið av yrkisútbúgvingum innan fleiri øki. Vaksandi eftirspurningurin eftir velferðartænastum í almenna geiranum setir trýst á eftirspurningin eftir faklærdum fólki innan heilsu-, umsoygnar- og námsfrøði.

GAGNNÝTA ARBEIÐSMEGINA

Tað er trupult at siga akkurát, hvat hendir við føroyska arbeiðsmarknaðinum komandi árin. Altjóða gransking vísir ymisk rák, tó at høvuðs- evnini eru tey somu.

Vit gerast alsamt fleiri eldri, og býtið millum tey, sum eru virkin á arbeiðsmarknaðinum og tey, sum ikki eru virkin á arbeiðsmarknaðinum, skeiklast nógv komandi árin. Hetta ger eisini, at neyðugt verður, at vit arbeiða longri, og at pensjónsaldurin tí helst má hækka komandi árin.

FÓLKATAL 1985-2030 (FRAMSKRIVAÐ)

Kelda: Í góðum hondum, 2022

Ein stuðlandi gongd er, at fleiri fólk flyta frá ófaklærdum til faklærd störv, og kanningar vísa, at hægri útbúgving fólk hava, longur eru tey á arbeiðsmarknaðinum.

OECD metti í 2019, at sannlíkt er, at nærum 14% av störvum í OECD londunum verða sjálvvirkin (automatiserað), og onnur 32% av störvum hava stór sannlíkindi fyri at verða partvís sjálvvirkin. Íløgur gjørdar í tilgjørt vit trúfaldaðust frá 2009 til 2019, og fóru væntandi at tvífoldast frá 2019 til 2020.

McKinsey & Company gjørdur í 2017 eina stóra kanning í Danmark, sum vísti, at 40 % av arbeiðstímunum kundu gerast sjálvvirknir. Hetta talið er ivaleyst hægri í dag.

Metingin er tó eisini, at eftirspurningurin eftir arbeiðsmegi veksur skjótari enn sjálvvirkingin. Fyrst og fremst tí, at búskapurin fer at vaksa í øðrum pørtum av heiminum, har vælferðin ikki er so stór sum nú; men eisini tað, at aldurs-samansetingin broytist, fer at seta størri krøv til heilsuverk, eldrarøkt, umframt at íløgur í undirstøðukervið og umlegging til grøna orku fer at krevja fleiri starvsfólk.

Hesum stuðlar temafrágreiðingin hjá Búskapar-ráðnum á várið 2021 og frágreiðingin “Í góðum hondum” frá 2022, sum báðar staðfesta, at stórir eftirspurningur er eftir starvsfólkum til vælferðartænasturnar. Við verandi tænaustøði komandi 10 árinum verður tørvurin innan kjarnu-vælferðarøkini serliga innan eldra- og almanna-økið 2.500 fleiri starvsfólk, um einki munagott verður gjørt at broyta skipanir og arbeiðsgongdir á økjum.

Tí er avgerandi neyðugt at víðka arbeiðsmegina - bæði við menniskjum og við í størri mun at gagnnýta tøkni og tilgjørt vit, so vit leysgeva arbeiðsorku til funktiónir sum krevja menniskjaliga arbeiðsmegi.

Talgild tøkni kann lýsa og automatise-ra nógvar menniskjaligar kognitivar uppgávur t.d. dátuinnsavning og -viðgerð, rokniuppgávur, greiningar-uppgávur, stýring av robottum og samskipti yvir alnótina, og við tí leysgeva arbeiðsmegi til aðrar uppgávur.

ÁHALDANDI ÚTBÚGVING OG FJÓLTÁTTAÐAR FØRLEIKAR

Menniskjaliga tilfeingið og tess færleikar og vitan eru tó framhaldandi altavgerandi grundarlagið undir eini burðardyggari menning av føroyska samfelagnum. Og í einum lítlum samfelaga við smáum fyrítøkum og einum støðugt broytiligum arbeiðsmarknaði er neyðugt at hava fjóltáttaða og broytiliga arbeiðsmegi við breiðum færleika-grundarlagi, so færleikagagnið støðugt kann tillagast og mennast.

OECD gjørði í frágreiðing síni “The Future Work, OECD Employment Outlook 2019”, ta niðurstøðu, at útbúgvingarskipanin eigur at verða broytt soleiðis, at fólk áhaldandi verða færleikament sum partur av starvinum heldur enn bara at ganga í fólkaskúla, miðnám og hægri lærustovnum. Tað verður tvingandi neyðugt áhaldandi at endurútbúgva og at leggja størri dent á vaksnamannalæring, tí færleikarnir hjá fólkum støðugt skulu endurmennast.

BRÚKA FYRIMUNIRNAR VIÐ AT VERA LÍTIL

At vera eitt lítið land, ið skjótt kann laga seg til nýggj krøv, skuldi verið ein fyrimunur. Men tað er m.a. treytað av viljanum til javnan og skipað at endurskoða og tillaga útbúgvingar og undirvísingarrættir, um hesi ikki eru tíðarhóskandi og samfelagsmennandi. Tað er eisini avgerandi neyðugt, at útbúgvingarstovnar samstarva tætt, so tað í stóran mun ber til at byggja víðari á útbúgvingargrundarlagið, ein hevur, líkamikið hvaðani ein hevur tað.

Her er hugsanin “Just in time learning vs. just in case learning” viðkomandi. Í stuttum er grundgevingin, at í dag taka vit langar útbúgvingar, har vit læra eina rúgvu, sum vit ongantið brúka (Just in case). Heldur eigur longdin á grundútbúgvingini at verða stytta, og møguleikin gerast betri at byggja út og omaná gjøgnum alt arbeiðslívið, har ein lærir tað, ein hevur brúk fyri til røttu tíð (Just in time).

2. ÓTROYTT TILFEINGI Í VERANDI ARBEIÐSMEGI

Yvirskipaða málið er at víðka um arbeiðsmegina og økja førleikagagnið av menniskjaliga tilfeinginum, ið longu er í samfelagnum.

BETRI GAGNNÝTSLA

Føroyski arbeiðsmarknaðurin hevur í longri tíð verið undir stórum trýsti vegna søguliga lágt arbeiðsloysi. Samstundis fara stórir árgangir av arbeiðsmarknaðinum fyri aldur, meðan væl smærri árgangir koma á arbeiðsmarknaðin. Einkin er, sum týður á, at hetta fer at broytast munandi, og tí mugu vit leggja okkum eftir at gagnýta arbeiðsmegina, vit hava, skilabatur har brúk er fyri henni.

Har skipanarligar orsøkir eru til niðursetta arbeiðstíð, t.d. á eldra- og dagstovnaðinum, og til serskipanir á arbeiðsmarknaðinum t.d. fiskavirkisskipanina og skattaskipanir til ávísa vinnubólkar, eiga vit við jøvnum millumbilum at endurskoða tær. Nyttan av teimum má støðugt verða mett, soleiðis at tær ikki leggja ótilvitaðar forðingar fyri tí gagni, sum samfelagið kann veita, og sum tann einstaki hevur tørv á.

FRÁ ÓFAKLÆRDARI TIL FAKLÆRDA ARBEIÐSMEGI

Fyri at nækta framtíðar førleikatørvin er tvingandi neyðugt áhaldandi at endurútbúgva arbeiðsmegina, so førleikarnir hjá fólki støðugt endurnennast. Royndir aðrastaðni við vaksnamannalæru vísa, at tað er eitt gott amboð at útbúgva ófaklærda arbeiðsmegi ella faklærda arbeiðsmegi við ótíðarhóskandi førleikum. Vaksnamannalæra tykist eisini at bøta um kynsmunin á arbeiðsmarknaðinum, t.d. veksur talið á kvinnuligum lærlingum í byggivinnuni.

Byggivinnan í Føroyum hevur havt “vaksin” í læru, men m.a. fíggjarligu skyldurnar hjá lærlingunum eru ein avbjóðing, sum fyrítøkurnar ikki kunnu loysa einsamallar. Áhugin at hava vaksnamannalærlingar er avgjørt til staðar í vinnuni, umframt at tað eisini er eitt av átøkunum,

mælt verður til í frágreiðingini “Í góðum hondum” frá 2022, sum eitt átak at nækta tørvin á arbeiðsmegi innan vælferðartænastuøkið.

METING AV ÚTBÚGVINGUM OG FØRLEIKUM

Góð 6 % av arbeiðsmegini eru úrlondum, og talið av tilflytarum økist hvørt ár. Flestu tilflytarar, ið hava brúk fyri integratiónsfremjandi tiltøkum, koma úr londum við øðrvísi útbúgvingarskipanum og hava tí ofta stórar trupulleikar við at fáa útbúgvingar sínar settar og góðkendar í mun til føroyska arbeiðsmarknaðin. Talan kann bæði vera um trupulleikar við autorisatiónum og øðrum førleikakrøvum; og við at seta virði av útbúgvingarstøðinum í mun til sáttmálar, sum eru galdandi á føroyska arbeiðsmarknaðinum. Hetta er eisini galdandi fyri føroyingar, sum taka útbúgvingar í londum við øðrvísi útbúgvingarskipanum.

Skulu vit tryggja tilflytarum móguleika at gagnnýta sínar førleikar og síni evni á ein hátt, sum gevur bæði teimum og Føroyum ágóðar av førleikum teirra, skulu vit hava ein almennan myndugleika, sum ger metingar av førleikum og útbúgvingarstøði. Bæði í sambandi við víðariútbúgving og eisini við beinleiðis atlitum at móguleikum at gagnnýta førleikarnar á føroyska arbeiðsmarknaðinum, longu tá tey koma til landið.

Í dag gera Yrkisdepilin og Vegleiðingatstovan partvíst hesar metingar, men bara avmarkað og tá fólk sjálvi biðja um tað. Hetta átti at verið fastur táttur í sambandi við fyrstu samrøðuna, myndugleikin hevur við tilflytaran og partur av eini integratiónsavtalu. Hetta er eisini ein tæna, sum kann brúkast at seta virðið á útbúgvingarstøðinum í mun til sáttmálar hjá føroyingum við útbúgvingum frá londum við øðrvísi útbúgvingarskipanum.

LOFTA TÍÐLIGA OG TILLAGAÐ STØRV

Talið á børnum og ungum við serligum avbjóðingum veksur stútt, og umframt at vera ein persónlig avbjóðing fyri tey, tað rakar, kann tað eisini gerast ein avbjóðing fyri framtíðar arbeiðsmarknaðin. Tí eiga vit at skapa okkum vitan um, hví so er. Vit eiga eisini at raðfesta og fáa tær skipanir, sum longu finnast at virka betur saman, so børn og ung verða loftað skjótt og smidliga tíðliga í lívinum.

Skipanin við tillagaðum størvum er nógv ment seinnu árinum og ger, at fólk við skerdum vinnuføri kunnu koma á arbeiðsmarknaðin ella í øðrum førum kunnu halda fram á arbeiðsmarknaðinum. Í 2017 vóru 271 tillagað størv undir Almanna-verkinum. Í 2020 vóru tey 384. Flestu tillagaðu størvini, ið vórðu skipað í 2020, eru innan heilsu- og umorganarøkið. Skipanin tryggjar hesum fólkum eitt arbeiðslív, ið tey megna; og tey skapa virði og vøkstur til føroyska samfelagið.

INKLUSIÓN

Grundað á alsamt vaksandi tilflytingina til Føroyar, mugu myndugleikarnir leggja eina greiða og jarðbundna ætlan at stuðla inklusjón, tryggja sosialt rættvísi við at verja rættindini hjá øllum okkara borgarum og lofta teimum avbjóðingum, sum kunnu vera at læra føroyska málið. Hetta hevur beinleiðis ávirkan á møguleikarnar á arbeiðsmarknaðinum og harvið eisini møguleikan at geva íkast til samfelagið.

Vit bjóða ikki nóg góða atgongd til málskeið og undirvísingartilfar og hava avmarkaða atgongd til formligar og óformligar møguleikar at læra málið. Harumframt koma avbjóðingarnar við tvímæli, sum er millum føroyskt og danskt, har neyðugt er í nógvum førum ikki bara at duga føroyskt men eisini danskt.

Tað er ein ójavni á arbeiðsmarknaðinum tengdur at tilflytarum, sum avmarkar møguleikarnar at fáa longu loknar útbúgvingar góðkendar. Eisini er trupult at fáa atgongd til vaksnamanna læru og lívlanga læru umframt atgongd til vegleiðing um yrkisleið.

TILMÆLI

1. Skipa ein almennan myndugleika, sum ger metingar av førleikum og útbúgvingum í mun til førleikakrøv og sáttmálar á arbeiðsmarknaðinum, og gera eitt NQF (National Qualification Framework), sum metir útbúgvingar og førleikar tvørtur um útbúgvingar- og landamørk.
2. Skipa vaksnamannalæru, so at tað gerst meira lokkandi hjá vaksnum ófaklærdum at útbúgva seg og faklærdum við ótíðarhóskandi útbúgvingum at endurútbúgva seg.
3. Lestrarstuðul skal latast tilflytarum, sum lesa føroyskt sum annaðmál, so til ber at samskipa arbeiði og lestur fíggarliga forsvarligt hjá tí einstaka.
4. Tryggja fakligan førleika og tilfeingi í øllum útbúgvingarliðum at menna og seta í verk strategi fyri sosialum rættvísi og inklusjón.
5. Raðfesta og fáa tær skipanir, sum longu finnast, at virka betur saman, so børn og ung við lívsavbjóðingum verða loftað skjótt og smidliga tíðliga í lívinum.
6. Byggja skipanina við tillagaðum størvum út - við tíðaravmarkaðum og varandi átøkum.

3. SAMANHANGUR EITT SAMLAÐ ÚTBÚGVINGARVERK

Yvirskipaða málið er eitt útbúgvingarverk, sum røkkur frá vøggustovu til hægri lestur, og sum byggir brýr tvørtur um fakøki, geirar og stovnar og til lívlanga læru. Eitt útbúgvingarverk grundað á 21. aldarinnar førleikar, og sum fevnir alt menniskjaliga tilfeingið og megnar at búa okkara borgarar til nútíðina og framtíðina.

Nærum øll børn í Føroyum í aldrinum 1-7 ár eru knýtt at dagstovnaøkinum og ganga í vøggustovu, barnagarði ella dagrøkt. Øll børn skulu sambært lóg ganga í fólkaskúla ella frískúla. Umframt hetta fer ein stórur partur av okkara ungu á miðnám av einum ella øðrum slagi og eru soleiðis knýtt at dagstovnaøkinum og skúlaøkinum fyrstu 18-20 árin av lívinum.

Henda tíðin hjá okkara børnum og ungu er býtt í fleiri partar við egnum lógum og kunngerðum, sum fyri tað nógva virka leysir hvør av øðrum. Lopið frá eini skipan til tað næstu er avbjóðandi, og tess fleiri skipanirnar eru, tess fleiri eru lopini.

Alt hetta er bara lopfjolin til hægri lestur, akademiskan og/ella yrkisligan. Og henda ferðin heldur á, tí í skjótt broytiliga heimi okkara verður tørvurin á lívlangari læru størri og størri.

EITT SAVNAÐ ÚTBÚGVINGARVERK - FELAGS STØÐISNÁMSÆTLAN

Nýggj støðisnámsætlan er gjørd fyri fólkaskúla og miðnám. Her er m.a. orðað, at útbúgvingarverkið skal virka á einum albúgvandi og lestrarfyrireikandi grundarlagi. Endamálið er at búa næmingarnar til innliving, samavgerð, samábyrgd, rættindi og skyldur í einum fólkærðisligum samfelag. Undirvísing og gerandislív skúlans skulu vera grundað á andsfrælsi, tolsemi, javnvirði og fólkærði.

Alt hetta eru viðurskipti, ið eru kend úr bæði dagstovnalóg og fólkaskúlalóg. Men fyri at tryggja góðan stigvøkstur í øllum útbúgvingarverkinum

skal støðisnámsætlanin verða víðkað í báðum endum, so at føroyska útbúgvingarverkið røkkur frá vøggustovu til hægri lestur. Øll henda gongdin skal vera grundað á ásetingar í støðisnámsætlanini og í námsætlanunum fyri einstøku lærugreinarnar, soleiðis at talan verður um eina samanhangi ferð tvørtur um allar teir ymisku partarnar í samlaða útbúgvingarverkinum.

Avgerandi fortreytin, skal hetta eydnast, er, at námsfrøðingar, lærarar, næmingar, lesandi, myndugleikar og annars øll, ið virka í skipanini, taka støðisnámsætlan og námsætlanir annars til sín. At tað verður ein kensla hjá tí einstaka at vera partur í einum størri samhengi, har tað ber til at ávirka, tillaga og verða hoyrdur.

TØRVUR Á SAVNANDI LEIÐSLU

Útbúgvingarverkið er ikki samskipað, tá ið tað viðvíkur yvirskipaðari leiðslu, strategi, dygdar eftirmeting osfr. Eitt nú er fólkaskúlin ikki samskipaður leiðsluliga, hóast fyrisitingin fyri tað nógva er savnað. Soleiðis stendur hvør skúlaleiðari rættiliga einsamallur leiðsluliga. Sama er galdandi fyri aðrar liðir í útbúgvingarverkinum.

Stovnar upp at skúlaverkinum so sum Undirvísingarstýrið, Nám, Sernám og aðrir hava hvør í sínum lagi stórar og avgerandi leiklutir, sum við samvirkandi kraft kunnu vera við til at tryggja góðskuna í øllum útbúgvingarverkinum, grundað á felags støðisnámsætlan og við jøvnum eftirmetingum, tillagingum, menningarátøkum osfr.

VAL AV ÚTBÚGVING OG FRAMHALDANDI MENNING

Tað hevur týðning, at lesandi og lærlingar kunnu byggja omaná tær útbúgvingar, sum farið verður undir. Hetta merkir, at ein útbúgving sum útgangsstøði skal geva atgongd til víðari lestur. Á henda hátt verður forðað fyri, at eitt útbúgvingarval í ungdomsárum læsir ein fastan í ávísum yrki ella avmarkar móguleikan fyri framhaldandi førleikamenning.

Neyðugt er somuleiðis at lyfta samlaða útbúgvingarstøðið, uttan at vit missa tey, sum ikki eru bókliga sterk. Her eigur skúlaskipanin at styrkja síni yrkisbreyttatilboð í hádeildini og í 10. flokki og brúka hesi tilboð meira miðvíst, sum góðkendur partur av grundarlagnum undir eini yrkisútbúgving.

At veita eitt 10. floks tilboð uttan at føroyskt sum lærugrein er eitt krav, tykist ikki rætt, tá ið vit samstundis uppliva tað stóra trýstið, ið okkara mál er undir.

Ein partur av teimum ungu megnar eina gymnasiala útbúgving eins væl og eina yrkisútbúgving og ynskja tí báðar móguleikarnar. Hjá teimum eigur valið av yrkisútbúgving ikki vera ein forðing eftir lokna lærutið, ella tá nakað er fráliðið, at útbúgva seg víðari ella at velja aðra útbúgving. Tí eigur brúgv at byggjast millum yrkisútbúgvingar og gymnasialar útbúgvingar.

Royndarverkætlanin á Glasi við einari skapandi fyrireikingarbreyt kann vera undangongubreyt fyri onnur fakøki t.d. innan handverk, fyrisiting, ferðavinnu, aling ella eina breyt við denti á heilsu/røkt, rættað móti umorganar- og heilsuverkinum. Ein tilík breyt á miðnámi í Suðuroy kundi samstarva við Heilsuskúlan.

ÚRVALIÐ AV YRKISÚTBÚGVINGUM

Úrvalið av yrkisútbúgvingum skal taka støði í eftirspurninginum hjá vinnuni og tí almenna. Tí er umráðandi, at allir partar eru umboðaðir í tilrættaleggingini av yrkisútbúgvingum, so hesar tæna sínum endamáli.

Yrkisútbúgvingar eru skipaðar í sáttmála millum lærling og lærupláss, sum syrgir fyri neyðugu verkligu læruni, meðan skúlagongdin er á tekniskum skúlum í Føroyum ella í Danmark. At skúlagongdin ikki er í Føroyum, kann vera ein forðing fyri, at lærlingar søkja júst ta útbúgvingina. Vit eiga tí at stremba eftir, at samfelagið bjóðar skúlatilboð til yrkisútbúgvingar, har grundarlag er fyri tí. Har grundarlag ikki er fyri sjálvstøðugum skúlatilboði í Føroyum, skulu vit varðveita og útbyggja samstarvið við útlenskar lærustovnar.

Eftirspurningurin frá vinnuni og týðningurin av at veita yrkisútbúgvingar, sum geva fakligar førleikar og tilvit innan grøna orkuskiptið, er vaksandi. Her er móguleiki at seta á stovn eina ítøkiliga yrkisútbúgving við støði í grøna orkuskiptinum, umframt at vit kunnu leggja inn krøv og læring innan grøna orkuskiptið meira breitt í okkara yrkisútbúgvingar.

FLEIRI YRKISÚTBÚGVINGAR Á HÆGRI STIGI

Hægri Nám á Glasi bjóðar í dag styttri framhaldsútbúgvingar og profisións bachelor útbúgvingar (PBA) í samstarvi við útlenskan (oftast danskan) lærustovn. Hetta eiga vit at skipa formliga við eini lóg um føroyskt yrkissetur (erhvervsakademi), sum bjóðar fulltíðar og parttíðar yrkisútbúgvingar á hægri stigi.

Yrkisakademiskar útbúgvingar hava tætt tilknýti til vinnulív og samfelag gjøgnum verkætlanir og praktikk og eru ofta tengdar at ávísari vinnu ella geirum. Hesar útbúgvingar dúva uppá aðrar førleikar hjá tí einstaka enn teir bókligu og geva tí fleiri móguleika at nema sær hægri útbúgving.

HÆGRI ÚTBÚGVINGAR SUM STØÐI UNDIR MENNING AV SAMFELAGNUM

Gransking og hægri útbúgvingar eru grundarlagið undir innovatiónum og menning av samfelagnum og geva samstundis teimum lesandi nýggjastu vitan, førleikar og hugburð til virkin at virka á framtíðar arbeiðsmarknaðinum.

Viðkomandi hægri útbúgvingar eiga tí at ráðleggjast tvørtur um hægri útbúgvingarstovnar, so tær stuðla hvørji aðrari og samanlagt og tilvitað eru partur av búskaparligari og sosialari strategi fyri samfelagsmenning, sum møtir verandi og framtíðar tørvi á vitan og førleikum á ymiskum torleikastigum og við ymiskum endamálum umframt at møta viðkomandi altjóða rákum og eftirspurningi.

Munagóðar íløgur í gransking og hægri útbúgvingar eru avgerandi, um Føroyar skulu hava ein leiklututtanfyri landamarkið. Ikki bert í Norðurlondum men eisini í altjóða høpi. Hægri útbúgvingarstovnarir í Føroyum hava harumframt eina skyldu til at granska og undirvísa í serføroyskum viðurskiftum og at seta undirvísing og læring í ein føroyskan samanhag við samfelagsligum førleikagagni í miðdeplinum.

Útbúgvingin av námsfrøðingum og lærarum er ein týðandi tástur, sum ávirkar alt útbúgvingarliga grundstøðið í samfelagnum, umframt at tað skapar karmarnar fyri allari læring í samfelagnum. At námsfrøðingar og lærarar arbeiða við sosialum rættvísi krevur, at útbúgvingin leggur dent á munadygga fatan av teimum fleirmentanarligu dynamikkum, sum eru í samansetta næmingahópinum. Námsfrøðingar og lærarar mugu hava førleikar at grunda sína námsfrøði og lærutilgongdir á tað.

SAMSTARV MILLUM HÆGRI LÆRUSTOVNAR STYRKJAST

Tá talan er um hægri lærustovnar, sum geva undirvísing á sama førleikastøði, er samhangurin sjálvsagdur, um samstarvið er formligt ella ikki. Hettar tryggjar Bologna avtalan. Óformlig sambond kunnu tó vera svikalig, og tí er eitt formligt samstarv millum hægri lærustovnarir í Føroyum ein fyrimunur fyri tey, sum søkja sær útbúgvingarnar og fyri samlaða samfelagsliga gagnið.

Hægri lærustovnarir í Føroyum eru ikki beinleiðis kappingarneytar og eiga saman at taka kappingina upp við útlenskar lærustovnar. Fyrimunirir eru fleiri: Vit fáa fleiri at støðast heima í Føroyum heldur enn at søkja lesturuttanlands, vit skapa betri móguleikar

fyri, at hægri lestur og arbeiðsmarknaður hongur saman, vit betra um atgongdina hjá fleiri at taka eina hægri útbúgving, og vit betra um umdømið hjá Føroyum sum ein burðardygg lestrartjóð.

Fyri at stovnarir kunna fremja eitt burðardygt samstarv krevst, at stovnarir hvør sær hava rættar karmar at virka undir. Her verður hugsað um dagført lógargrundarlag og nøktandi fíggar-karmar. Hartil krevst, at stovnarir viðurkenna hvønn annan bæði í líkaskapi og ymisleika. Stovnarir kunnu t.d. samstarva um átøk at fáa fleiri at lesa í Føroyum, at skipa felags upptøku, betri og smidligari reglur um avriksflutning, undirvísing, undirvísarar og lesandi, sum kunnu flyta millum útbúgvingar á stovnunum.

Uttan mun til, um og hvussu nógv hægri lærustovnarir samstarva, so eiga vit at skipa eitt NQF (National Qualification Framework), við greiðum leikluti at meta um útbúgvingar og førleikar tvørtur um útbúgvingarmørk. Hetta kann hóskandi liggja saman við uppgávuni formliga at meta um útlenskar útbúgvingar, sum vit eisini mæla til at skipa.

TRYGGA OG VARANDI FÍGGING

Trygt og varandi fíggarligt støði, har til ber at leggja tilrættis fleiri á fram og flyta fíggarliga orku tvørtur um fíggarár, er heilt grundleggjandi fyri alt útbúgvingarverkið. Verandi játtanarskipan er fyrisingarliga tung og tíðarkrevjandi og skapar óneyðuga óvissu á hvørjum ári. Úrslitið av tí er m.a., at nógv størv verða sett tíðaravmarkað á hvørjum ári, og skúlaskipanin er avmarkað í sínum langtíðar ætlanum, ráðlegging og samstarvsmóguleikum.

Ein umlegging hevði lagt lunnar undir langtíðar ætlanum, langtíðar fíggarligum raðfestingum og avsetingum, sum mugu til, skulu settu málini verða rokkin, og munagott samstarv fremjast.

TILMÆLI:

7. Lopini frá dagstovni til fólkaskúla og frá fólkaskúla til miðnám skulu verða tikin burtur. Felags stöðisnámsætlun við færleikamálum grundað á 21. aldarinnar færleikar skal fevna alt ökið frá dagstovni til lokið miðnám og víðari til hægri lestur og læru.
8. Námsætlunir skulu fevna fjölbroyttar mentanarligar áskoðanir fyrri at fremja sínámillum virðing og stimbra sosialt rættvísi. Hetta krevur broytingar í útbúgvingini av námsfrøðingum og lærarum, so at størri dentur verður lagdur á munadygga fatan av teimum fleirmentanarligu dynamikkum, sum eru í samansetta næmingahópinum.
9. Útbúgvingin av námsfrøðingum og lærarum á Setrinum eigur at verða samskipað, so vit fáa eina felags menningar- og lærufatan, og fevna undirvísing fyrri børnum við føroyskum sum annaðmál og tí, ið umtalað er í 21. aldarinnar færleikum.
10. 10. flokkur skal umskipast við fleiri breytum, sum kunnu góðkennast sum partur av yrkisútbúgving. Føroyskt eigur at vera kravd lærugrein í 10. flokki.
11. Regluliga endurskoða og seta á stovn yrkisútbúgvingar, har grundarlag er fyrri tí og seta á stovn nýggjar yrkisútbúgvingar at møta framtíðini innan m.a. grøna orkuskið.
12. EUX verður sett í verk á miðnámi innan fleiri yrkisøki.
13. Eitt føroyskt yrkissetur eigur at verða sett á stovn við føroyskari stovnsakreðitering.
14. Gransking eigur at verða styrkt og samskipað, so at hægri útbúgvingarstovnar kunnu skapa eitt granskingar-umhvørvi tvørtur um virkisøki, deildir, útbúgvingar o.a. og soleiðis møta verandi og framtíðar tørvi á vitan og viðkomandi altjóða rákum og eftirspurningi.
15. Samskipa útbúgvingarverkið leiðsluliga og skipa formligt samstarv á leiðslustigi millum hægri lærustovnar. Eitt nú við felags átøkum og upptøku, reglum um avriksflutning millum útbúgvingar og sínámillum avtalum um undirvísing, starvsfólk og lesandi.
16. Broyta játtanarskipanina, so til ber at flyta játtan millum fíggjarár. Játtan skal veitast fyrri fleiri ár og soleiðis stuðla upp undir langtíðarætlunir, menning, munagóðum samstarvi millum lærustovnar og tryggum setanum hjá starvsfólki.

4. TØKNI OG 21. ALDARINNAR FØRLEIKAR

Yvirskipaða málið er at tryggja, at framtíðar førleikar eru teir røttu. Avbjóðingin er at sameina 21. aldarinnar førleikar við serføroyska mentan og lyndi, so førleikatørvur og førleikagagn møtast í menningini av føroyska velferðarsamfelagnum. Tøkniliga menningin hevur við sær, at alt fleiri arbeiðsuppgávur kunnu loysast við at gagnnýta tøkni. Hetta merkir, at førleikakrøvini á framtíðar arbeiðsmarknaðinum broytast.

Skulu vit ikki bara flyta menniskjaliga tilfeingið aftur og fram millum vinnuøki, er neyðugt, at vit hugsa arbeiðsmegi og arbeiðsgongdir øðrvísi. Tað er neyðugt at minka um starvsfólkátørvin og at víðka um arbeiðsmegina til eisini at gagnnýta tøkni og tilgjørt vit, har tað ber til, so vit leysgeva arbeiðsorku til funktiúnir, sum krevja menniskjaliga arbeiðsmegi.

Vit eiga at leggja eina greiða ætlan fyri, hvussu allir borgarar gjøgnum alla útbúgvingarskipanina frá dagstovni til miðnám læra talgilda samskiftismálið ájavnt munnliga, skriftliga og støddfrøðiliga málið. Vit eiga eisini at skapa okkum betri vitan um, hvussu tøkni kann víðka um arbeiðsmegina á framtíðar føroyska arbeiðsmarknaðinum, og hvussu hetta kann hugsast at fara at ávirka serføroyska grundvøllin, samfelagsskipanin byggir á. Hetta fer at krevja munandi íløgur í gransking av framtíðar arbeiðsmarknaðinum og menning av nýggjum førleikum og tøkni, sum tí eigur at vera ein samfelagslig raðfesting við stuðulsmøguleikum úr einum arbeiðsmarknaðar granskingar- og eftirútbúgvingargrunni.

Ein lestrarætlan, sum verður stuðlað við talgildari tøkni, og sum kann lofta fjølbroytta tøvnum hjá tí einstaka lesandi í mun til lestrarførleika og lestrarhátt, skapar betri lestrarliga úrtøku. Tíð og venjing er avgerandi fyri undirvísingarar, so teir hava neyðuga førleikan til at brúka nýggjar talgildar lestrarhættir. Útbúgvingarstovnar eiga at styrkja online og hybrid útbúgvingartilboð.

At útbúgva og endurútbúgva arbeiðsmegina til broytt førleikakrøv er neyðugt og økir um samfelagsliga førleikagagnið, bæði tí tað veksur um arbeiðsmegina - í sjálvum sær - og tí at tess hægri útbúgving fólk hava, longur eru tey á arbeiðsmarknaðinum.

Afturat tí kemur, at tøvurin á nýggjum førleikum veksur við tøkniliga menningini, sum í sjálvum sær eisini tørvar vælútbúgvið fólk. Útbúgving, eftir- og víðariútbúgving eigur tí at vera ein samfelagslig raðfesting.

Talgildingin av samfelagnum fer at hava altstóran týdning fyri arbeiðslívið, privatlívið og demokratiska lívið. Tað er tí avgerandi neyðugt, at allir borgarar læra bæði at síggja møguleikar og vansar við at nýta dátur, algoritmur og tilgjørt vit. Talgild tøkni gevur okkum eitt fjórða samskiftismál, sum gevur heilt nýggjar møguleikar samanborið við gomlu málini: munnligt mál, skriftligt mál og støddfrøðiligt mál.

21. aldarinnar førleikar eru umframt siðbudnu útbúgvingarkrøvini um ítøkiliga vitan eisini:

- Evni at hugsa kritiskt, skapandi, samskapandi og samskiftandi.
- Evni at meta um og greina upplýsingar og grundleggjandi at skilja og skapa tøkniligar lutir, umframt at ala upp eginleikar sum at vera fleksibul.
- Evni at ávirka og leiða onnur móti felags málum og skapa úrslit saman við øðrum.
- Evni at fevna og samskifta við lík og ólík í rúmligum huglagi.

TILMÆLI

17. Talgild tøkni í øllum útbúgvingarliðum verður ment sum eitt fjórða samskiftismál ájavnt munnligt mál, skriftligt mál og støddfrøðiligt mál, og 21. aldarinnar førleikar verða sjónligari partur av undirvísingini.
18. Kunningarfrøði C verður felagslærugrein á øllum breytum á miðnámi.
19. Stuðla lestrarætlanum við talgildari tøkni, sum kunnu lofta fjølbroytta tørvinum hjá tí einstaka lesandi. Sskapa undirvísarum tíð og venjing at vinna sær neyðuga førleikan til at brúka nýggjar talgildar lestrarhættir. Styrkja online og hybrid útbúgvingartilboð.
20. Skipa ein arbeiðsmarknaðar granskingar- og eftirútbúgvingargrunn, sum stuðlar gransking av framtíðar arbeiðsmarknaðinum og menning av nýggjum førleikum, tøkni og tilgjørdum viti, so vit leysgeva arbeiðsorku til uppgávur, sum krevja menniskjaliga arbeiðsmegi.

Skulu vit skapa vøkstur og menna vælferðarsamfelagið burðardygt, krevur tað eitt meira savnað útbúgvingarverk og ein fjølbroyttari og rúmandi arbeiðsmarknað. Lyklaorðini í hesi frágreiðing eru førleikatørvur og førleikagagn, og tey 20 tilmælini, vit hava, eru okkara boð uppá nøkur stig á vegnum.

Málið er at mæta førleikatørvinum hjá framtíðar arbeiðsmarknaðinum og búgva føroyska samfelagið til framtíðar talgilding og førleikar í 21. øld. Málið er eisini at víðka um arbeiðsmegina og økja førleikagagnið av menniskjaliga tilfeinginum.

Samankókað mæla vit til:

- At taka burtur lopini frá dagstovni til fólkaskúla og frá fólkaskúla til miðnám og at gera felags støðisnámsætlan við førleikamálum grundað á førleikar í 21. øld, sum fevna frá dagstovni til lokið miðnám og víðari til hægri lestur og læru.
- At námsætlanir fevna fjølbroyttar mentanarligar áskoðanir fyri at fremja sínámillum virðing og stimbra sosialt rættvísi.
- At breytir í 10. flokki kunnu góðkennast sum partur av yrkisútbúgving, og at EUX verður sett í verk á miðnámi innan fleiri yrkisøki.
- At ein útbúgving sum útgangsstøði skal geva atgongd til víðari lestur og móguleika fyri framhaldandi førleikamennig.
- At skipa vaksnamannalæru, so at tað gerst meira lokkandi hjá vaksnum ófaklærdum at útbúgva seg og faklærdum við ótíðarhóskandi útbúgvingum at endurútbúgva seg.
- At samskipa útbúgvingarverkið leiðsluliga, skipa formligt samstarv á leiðslustigi millum hægri lærustovnar og gera reglur um avriksflutning millum útbúgvingar.
- At gera eitt NQF (National Qualification Framework), sum metir útbúgvingar og førleikar tvørtur um útbúgvingar- og landamørk.
- At tryggja fakligan førleika og tilfeingi í øllum útbúgvingarliðum at menna og seta í verk strategi fyri sosialum rættvísi og inklusiún.
- At talgild tøkni í øllum útbúgvingarliðum verður ment sum eitt fjórða samskiftismál ájavnt munnligt mál, skriftligt mál og støddfrøðiligt mál.
- At stuðla lestrarætlanum við talgildari tøkni, sum kann lofta fjølbroytta tøvnum hjá tí einstaka lesandi, og skapa undirvísarum tíð og venjing at vinna sær neyðuga førleikan til at brúka nýggjar talgildar lestrarhættir og styrkja online og hybrid útbúgvingartilboð.
- At styrkja og samskipa gransking og skapa hægri útbúgvingarstovnum móguleika at skapa eitt granskingarumhvørvi tvørtur um virkisøki, deildir og útbúgvingar.
- At skipa ein arbeiðsmarknaðar granskingar- og eftirútbúgvingargrunn, sum stuðlar gransking av framtíðar arbeiðsmarknaðinum og menning av nýggjum førleikum og tøkni.

Les meir á

Vakstrarforum.fo